

A szegedi színháztársaság haladó hagyományából

A magyar színház története, benne is kiemelkedő jelentősége a szegedi színháztársaság múltja, gazdag hagyományai. Színház történetünknek majdnem páratlan emléke a város polgári jogait tartalmazó 1719. évi királyi szabadalmi levél, amely a város jogai között színház felállítását is engedélyezte, mutatva Szeged kialakuló polgárságának ilyenirányú igényét. A kor színház kultúráját ez időben az iskolai színháztársaság jelentette, s Szeged már 1735-ben felállította gimnáziumával kapcsolatos színházát, amelyben magyar, latin és német nyelven folytak több, mint fél évszázadon át az előadások. A német társulatok vendég szereplését megelőzve Szeged végre is a „magyar műzsa” részére hajlékot építtetett, amelyben először 1800. decemberében az első magyar színházszínpadnak, Kelemen Lászlónak társulata szolgált a magyar kultúra ügyét. Vedres Istvánnak, a város lelkes, haladó „földmérő”-jének buzgólkodására 1803-ban a kolozsvári magyar színházszínpad vendég szereplését az új színházban.

Mindezek az el-elbukó kezdeményezések, a polgárosodásért a nemzeti kultúra fejlesztéséért való áldozatos küzdelmek, a haladás szép példái, nemcsak a vidéki, de az egész hazai színház történetnek is nagy, megbecsülésre méltó szép példái jelentek.

A nemzeti színházért való hazafias és demokratikus törekvések úttörői közül Déryné 1827-ben, Eszressy Gábor és Laborfalvi Róza 1843-ban szerepelt több ízben is a szegedi színpadon, amelyről a szegedi reformifjúság, a későbbi 48-as képviselő, majd 49-es kormánybiztos, Osztróvsky József vezetésével kiszorította a 40-es években még sűrűn játszó német társulatokat. A szabadságharc nagy napjaiban Latabár Endre színházszínpad nevelte, buzgította Szeged népét, majd az önkényuralom sötét éveiben a múlt század magyar színházának másik nagy színházgigántja, Molnár György tartotta ébren társulatával a város népének nemzeti érzését, szabadságvágyát. Jelenlétük, hogy amikor 1860. szeptember elején ideérkeztek, forrongásba jött a város. A meggyűlölt előtti estén a város ifjúsága és a színészek nagy és merész politikai tüntetést rendeztek. Óriási tömeg gyűlt össze a két évvel előbb téli játéka is alkalmassá alakított nyári színház előtt, ahol a szabadságról, az elnyomásról tüzes szónoklatok hangzottak el, s ahonnan osztrákkellenes, hazafias dalok énekése közben megindult a felvonulás. A tüntetők a különféle hivatalok kettőjű sárga cégtábláit leszedték, az osztrák megyefőnök ablakait bevertek. A Bánk bánnal megnyitott nagyszínpad évről maga Molnár György írta emlékiratában: „Soha nem volt és talán nem is lesz oly fényes, oly lelkesedett színházi a szegedi magyar színháznak, mint az 1860/61-es év volt!”

Hetven esztendeje lesz ez év október 14-én, hogy az árny által rombadöntött rozoga „színház” helyett, mely három évtizeden át volt szerény hajléka a nemzeti kultúrának, megnyitott a modern, mai szegedi színház. Új korszak kezdődött ezzel Szeged színházéletében: az elmúlt 70 év a feudális társadalmi és kulturális viszonyok nyomása következtében sok silányságot, sok kulturális szemetet is termelt, de voltak kiemelkedő csúcsai, haladó nagy tettei, eredményei is. Makó Lajos igazgatása a kilencvenes években, majd Krecsanyi Ignác színházgigántja működése a századforduló évtizedében: a polgári színháztársaság legszebb vidéki teljesítményeit jelentik. A szegedi színház felzárkózása előtti esztendőit azonban az a néhány hét jelenti 1919. áprilisában, amikor a társadalmi kezelésbe vett színház Juhász Gyula igazgatása alatt munkaközpontként ismertette meg a világirodalom legszebb alkotásait a város proletárjaival. Másik haladó mozzanata volt a szegedi színház kultúrájának 1903-ban, most ötven esztendeje, a nagy orosz proletárlíró, Maxim Gorkij „Éjjeli menedékhely” című drámájának szegedi bemutatója.

Gorkij Szegeden, csakúgy, mint egész Magyarországon 1902. télen megjelent drámájával óriási feltűnést keltett. Nagy érdeklődés ölelte meg az október 13-án tartott szegedi bemutatót, amelyre a nemrég még szegedi Krecsanyi társulatának július 4-i budai bemutatója után került sor. „Valóságos lázba hozta ez a dráma a főváros” mondotta a pesti bemutatóra visszatérő, a nemrég elhunyt Kosztolányi István művésze Rátóty Márton, a darab egyik alkori szereplője. De így volt ez világ-

szerte: a szíves bemutató, ugyanekkor az évben, utcai tüntetésre vezetett, mutatva a dráma forradalmasító hatását, mozgósító erejét. Nem véletlen, hogy a haladó, realista színházi irányzatok később is annyiszor újították fel a magyar színpadokon is. 19-ben a tanácsköztársaság idején, 29-ben a Belvárosi Színház színpadán. A felzárkózás után, 1945. május 30-án a Vígyszínház ezzel a drámával nyitotta meg az újjáéledő magyar színház életét.

A szegedi sajtó, ha nem is értékelte teljesen a dráma osztályharcos jelentőségét, csatátlan lelkesedéssel méltatta a fiatal Gorkij hatalmas, megdöbbentő realizmusával merészen újító művét. Még a bemutató előtt, aznap számában írja a Szegedi Híradó: „A színházvilág az utolsó évtizedekben alig értett az Éjjeli menedékhelyhez hasonló sikerű darabot”. A bemutatóról a haladó polgári lap színházi kritikusa L. I. (Liptai Imre?) egyebek között így ír: „Gorkij Maxim a világirodalom egyik óriása lett, akinek nevét ma már szinte legendaszerű mesék kapcsán emlegetik és akinek az írásait minden gondolkodó fő, mint az irodalom remekét olvassa”. „Gorkijnak — folytatja jellegzetes polgári látás. módjának korlátozottságával — az élet mélységéből vett jelenetei éppen azt akarják elérni, hogy az emberek tekintete ne forduljon el a sötét helyektől és hogy az emberek szeretete és becsülése eljusson az élet párához is”. Az író „ragyogó elméjének és gazdag lelkének tulajdonságait mutat rá, hogy hol van az életnek virradatra váró éjszakája”. A Szegedi Napló a dráma hatásáról azt mondja: „Sötét, a maga egyhangúságában szinte nyomorúság az a kép, amely a mélységből vett jelenetek során a néző elé tárul, ám érdekes, mert a színész erőnek azzal a megragadó hatalmával van megragadva az elzúllottak, a bűnbosszúvágytól, a rétek, a káosz, a szörnyűség, a Szege és Vidéke két egymásután következő száma is külön, nagy méltató cikket közöl a drámáról a színháztörténeti Moly Tamás október 14-i cikkében a dráma szokatlanul hiteles realizmusát értékeli: „A művészet, művészi hatása ennek a darabnak abban van, hogy ezek az emberek valóban emberek”. A legértékesebb, legmélyebben Balassa József október 15-i cikke látja meg a dráma jelentőségét a világirodalomban, s szerzőjének nagyságát. „A valódi nyomor világából kezd rajzolni... Új dolog ez a színpadon”. Fejtetései során a drámából lezúrt Gorkij esztétikájának lényegét, melyet Balassa — saját kiemeléssel — így fogalmazott meg: „A szépség és igazság egysége hirdeti, mert a műalkotás lezárólag igazsága következtében lehet szép”. Ennek az esztétikai ítéletnek megalkotása ötven évvel ezelőtt, nemcsak bátorság, de szokatlan tisztánlátás jele is, csakúgy, mint Gorkij világirodalmi, sőt világirodalmi jelentőségének biztonságos, meggyőzőzős hirdetése: „Zola és Gorkij tudták Shakespeare óta legjobban megközelíteni a valóságot”.

A szegedi bemutató nem mindenben tudta tolmácsolni Gorkij nagyszerű mondanivalóját, s ezt a helyi kritika föl is tárta. A Szegedi

Napló hibáztatja, hogy a színészek Max Reinhardt berlini társulatának német nyelvű poszt előadása alakításait fotográfáltak, ahelyett, hogy maguk élők volna át szerepeiket. A Szeged és Vidéke is rámutat: „Még a rendezés sem felelt meg mindenben Gorkij törekvéseinek, amelyet bizony nem igen tudtak a mi színészeink visszafükrözni, letni, és nem nagyon tudták a közönség magába fogadni... Bizony Gorkij sokat akar, amit nem mindenki tudott visszafükrözni és elhinni. Hanem ez nem Gorkijon múlt.” A Szegedi Híradó a közönség egy részét is bírálja, amely — nyilván társadalmi összetételénél fogva — értetlenül állt a darab újszerű formai megoldásai és még forradalmibb eszméi mondanivalója előtt. „Ezek a jelenetek — írja a kritikus a „Jelenetek a mélységből” magyar alcímre célozva a drámáról — nyomtalanul elsöprék az okvetlenülkedő vilákoszással átgázoló ápró titánokat. Az a mély hatás, amelyet az Éjjeli menedékhely akár olvasva, akár színpadról az emberre tesz, megsemmisíti az újhangú, levegőjű és tendenciájú daraboknál rendszerint felhangzó töprenkedést, hogy jogosult-e ilyen megdöbbentően sötét beszéd a színpadon.” A Napló a darab második előadásának közönségéről már dicsekvően ír, s „megnövekedett érdeklődésről” számol be. Szeged egyszerű népe, az iparosok, értelmiségiek, munkások — éppúgy, mint a pesti előadások „karzati közönsége” — lelkesen ünnepték a forradalmi mondanivalójú színművet.

Szeged színház története melynek ilyen gazdag haladó hagyományai vannak Reinzer János és Lugosi Döme néhány részlettanulmánya, összefoglaló vázlatok mellett, teljes gazdagságában és korszerű módszerekkel még sajnos megfigyelhetetlen. Színházunk helyi haladó hagyományai pedig sok tanulságot rejtenek magukban az egyetemes magyar művelődéstörténet, sőt szocialista, realista színház kultúrájának számára is. Kultúrális intézményeink feladata, hogy multunk e haladó kultúrális eredményeivel ismereskedjék meg dolgozóinkat: színészeinket és színházba járó közönségünket egyaránt. A múzeum hívatása lenne, hogy várostörténeti anyagából, a Somogyi-könyvtár könyvtárából és falragaszanyagából, a levéltár dokumentumaiból s egyéb színház történeti relikviákból, melyekből talán még a színház irattára, könyvtára is őrizhet értékes darabokat, időszaki kiállításokon mutassa be a szegedi színház haladó hagyományait. A színház megépülésének és megnyitásának hetvenedik évfordulója és Gorkij drámája szegedi bemutatójának ötvenedik évfordulója különösképpen szükségessé teszi, hogy számbavegyük multunk kultúrájának örökségét a helyi színház kultúrára terén, s dolgozóink közönségével tegyük. A szegedi „Juhász Gyula színház” — szeretnők így hívni! — az új évtáddal olyan dicső hagyományt folytat, amelyet a világirodalom, a magyar irodalom és a színház kultúra legnagyobbjainak nevei fémjelyeznek!

Péter László

Új bolgár játékfilmek gyártása

A Filmbizottság ellenőrzése alatt működő filmstúdiókban megfeszített erővel dolgoznak három új bolgár művészi filmen: a „Dal az emberről” című filmen, mely Nikola Jenkov Vapcarov, a mártírhaltalt halt nagy bolgár kommunista költő életét viszi vászonra, a „Szeptemberi emberek” című filmen, amely az 1923-1924 szeptemberi Felkelést eleveníti meg, továbbá a „Mezsgye nélkül” című filmen, amely az új bolgár falu embereinek sorsáról szól.

A „Dal az emberről” című film forgatókönyvét írta Hrisztó Ganev, rendezője pedig Boriszlav Saraliev, mindkettő a moszkvai Össz-szövetségi Állami Film-művészeti Intézet végzett növendéke.

Gyorsított ütemben folynak a „Szeptemberi Felkelés”-ről szóló film elkészítésének munkálatai is. Ezt a játékfilmet a Filmbizottság a Szeptemberi Felkelés 30-ik és a szoros szocialisták pártjának önálló bolgár munkáspártként való megalakulásának 50-ik évfordulójára készítette. E film viszi először vászonra Georgi Dimitrov, Vaszil Kolarov alakjait.

A Filmbizottság meggyorsította a „Mezsgye nélkül” című, az új bolgár falu életéről szóló film elkészítésének munkálatait is. A film

helyszíni felvételei egy Lom környéki termelőszövetkezetben folynak.

Rövidesen műterembe kerül egy „Nem törnek át” című rövidfilm is, amely a határmenti bolgár lakosság hazafiasságát és forradalmi éberségét viszi vászonra.

Elkészült még több más művészi játékfilm forgatókönyve is, így a „Dimitrovgádiak” című filmé, mely a dimitrovgádi építőkönkívül tárgyalja, egy filmvígjátéké, továbbá egy „Kalina” című játékfilmé, mely a dobudzsai termelőszövetkezetek és gépállomások életébe nyújt majd bepillantást.

A közeli hónapokban elkészül a „Nadezsda cirkáló lázadása” című játékfilm, egy Hrisztó Botev életéről szóló játékfilm, s még több más film szövegkönyve is. Megtörténtek az előkészületek egy Vaszil Levszki életéről szóló játékfilm szövegkönyvének megírására is. Hasonlóképpen megtörténtek az előkészületek egy, a partizánmozgalomról szóló film, továbbá a Dimitrovi Úttörőszervezet, a „Szeptembri” életéről szóló film szövegkönyvének megírására is.

Rövidesen befejeződik a „Sipkaszoros hősei” című nagy színes film felvételei is, amely szovjet-bolgár filmművészeti együttműködés gyümölcse.

Emelkedő életszínvonal nálunk — nyomor, nélkülözés a dolgozók osztályrésze az imperialista országokban

...ezzel fogadták az árszámítást. Jelentősen olcsóbbak lettek a készruhákat is. A kirakatok előtt sokan nézegetik az árukat. A nő szövetruha, ami 390 Ft volt, ma 290 forint. Száz forinttal lett olcsóbb. A mintás átmenneti női kabát is 200 forinttal olcsóbb lett. 945 forintos régi ár helyett 750 forintba került. A férfi sportöltönyök is jóval olcsóbbak, amely 840 forintba került, ma 730 forint. A férfi lóden

kabát 820 forint volt, most 630 forint. Az árszámítás óta megnőtt a ruházati boltok forgalma. A dolgozók, akik már előre gyűjtöttek pénzüket az őszi bevételre, most örömmel vásárolnak, mert pénzüket finomabb árut és többet vásárolhatnak. Az üzleteket kisebb-nagyobb csomagokkal hagyják el a vásárlók, hogy otthon a család ruhatára egy-egy új, hasznos darabbal gazdagodjék.

Ezt a fényképet egyik hamburgi ház udvarán vették fel.

Anyja és fia személtárában kotortak a hulladékok között. Talán akad egy kis káposztalevél, sárgarépagyökér, vagy krumpel, amit még bedobhatnak a lábosba otthon, ahol már semmi sem maradt, csak a víz és a holnaptól való félelem.

Német földön, az Elbától nyugatra, emberek milliói állnak munka nélkül, nincs semmi megélhetési lehetőségük. A nép nélkülözik és

éhezik azért, hogy Krupp gyárai fegyvereket gyárthassanak az új háborúhoz, hogy a löteken újra a Wehrmacht katonái gyakorolozhassanak.

De azok az emberek, akik az Elbától nyugatra élnek, akiknek élete most mosoly és öröm nélküli, már ismerik az ő gondjaikat valódi okozót. Ezek felé fordul a német anya szemrehányó tekintete és a német kislány koravén gyűlölete.

A francia fennhatóság alatt élő északafrikai tuniszi munkásság nagy harcot vív a francia megszállók és a tőkés emberetlen kizsákmányolása ellen. A tuniszi munkásság helyzete szüntelenül rosszabbodik.

A nagy ipari és mezőgazdasági részvénytársaságok elképzelhetetlenül kizsákmányolják a dolgozókat. A moularezi bányában például 24 csillérről 48 csillére emelték a

napi normát. A munkáselbocsátások napirenden vannak.

A képünkön látható hajléktalan munkanélkülieket nemrég bocsátotta el az egyik legnagyobb tuniszi bányauzem. Kilátás sincs arra, hogy — a többi többszáz ezer hajléktalan és munkanélküli tuniszi munkásokkal egyetemben — belátható időn belül elhelyezkedjenek.